

Izazovi u prikupljanju podataka o smrtnosti tokom trajanja pandemije

Challenges in collecting data on mortality during the pandemic

Gordana Bjelobrč ¹

¹ Statistical Office of the Republic of Serbia, Belgrade, Serbia

Correspondence

Gordana Bjelobrč, the Head of the Demography Department, the Statistical Office of the Republic of Serbia, Milana Rakića 5, 11000 Belgrade, Serbia.
Email: gordana.bjelobrck@stat.gov.rs

Najvažniji zadatak demografske statistike jeste da pruži realnu sliku demografskih kretanja u zemlji i da obezbedi pouzdanu osnovu za analizu i donošenje odluka na raznim nivoima društva, kako u redovnim tako i u vanrednim okolnostima. Pandemija izazvana virusom COVID-19 iznenadila je skoro sve zemlje sveta i potvrdila nespremnost celokupnog društva da u što kraćem vremenu pruži adekvatan odgovor na izazove i rizike koje ona sa sobom nosi, bilo na nivou pojedinačnih zemalja, bilo na globalnom nivou. Direktna posledica pandemije bio je veliki broj obolelih i, nažalost, umrlih lica, što je pogodilo celokupnu društvenu zajednicu i loše uticalo na demografski razvitak zemlje.

Osnovna vrednost demografske statistike proizlazi iz činjenice da je i tokom nastalih vanrednih okolnosti ona nastavila da prikuplja, obrađuje i publikuje demografske podatke, s ciljem da javnost blagovremeno informiše o demografskim kretanjima u skladu sa Kalendarom objavljivanja Republičkog zavoda za statistiku (u daljem tekstu: RZS).

Svi identifikovani izazovi i rizici, kao i sve novonastale prilike iznedrili su potrebu da Odeljenje za demografiju RZS-a uloži velike napore u pravcu pravovremenog izveštavanja javnosti posredstvom pripremljenog novog *Saopštenja o živorođenim i umrlim* (SN 41). U ovom saopštenju prikazani su prethodni rezultati o živorođenim i umrlim nakon upisa činjenice rođenja i smrti u matične knjige rođenih i umrlih. Podaci su prikazani prema mesecu registracije, tj. mesecu upisa u matične knjige rođenih i umrlih u 2019. i 2020. godini. Saopštenje je počelo da se publikuje 25. maja 2020. godine u redovnoj mesečnoj periodici, što statistiku Republike Srbije čini liderom u izveštavanju o prethodnim rezultatima o živorođenim i umrlim u odnosu na ostale zemlje u okruženju i

šire. Ovo svakako predstavlja veliki izazov, s obzirom na činjenicu da se obrasci o umrlim licima još uvek nalaze u papirnoj formi i da ne postoji registar stanovništva koji može da se koristi u statističke svrhe. Istraživanje o umrlim licima RZS sprovodi se na osnovu *Zakona o zvaničnoj statistici* (2009) i *Programa zvanične statistike u periodu od 2021. do 2025. godine* (2021). Cilj godišnjeg istraživanja o umrlima jeste prikupljanje podataka o demografskim i socioekonomskim karakteristikama umrlog lica, podataka o poreklu i uzroku smrti. Podatke o umrlim licima prikupljaju i dostavljaju matičari. Uz svaki popunjeni statistički obrazac o slučaju smrti (DEM-2) matičar je dužan da priloži i jedan primerak *Potvrde o smrti*, koju popunjava lekar koji je utvrdio činjenicu smrti. Prema pravnim propisima o vođenju matične knjige umrlih, slučaj smrti se obavezno upisuje u matičnu knjigu umrlih područja na kome se desio, bez obzira na to da li umrli stalno boravi na tom području ili ne. U obradi se, međutim, podaci grupišu prema mestu stalnog stanovanja umrlog (za umrlo odojčce – prema mestu stalnog stanovanja majke). Tako su rezultati demografske statistike obrađeni po principu mesta stalnog stanovanja, što odgovara koncepciji uobičajenog stanovništva. Matičari popunjavaju statistički obrazac o slučaju smrti, koristeći metod intervjuja i izveštajni metod (odgovore na neka pitanja preuzimaju sa obrasca *Potvrda o smrti*). Podaci o osnovnom uzroku smrti i prirodi povrede na obrascu DEM-2 preuzimaju se sa *Potvrde o smrti*. Izdvajanje osnovnog uzroka smrti sa *Potvrde o smrti* i upisivanje šifara osnovnog uzroka smrti i prirode povrede na obrazac DEM-2 vrše nadležni lekari u zavodima/institutima za javno zdravlje. *Osnovni uzrok smrti* je definisan kao bolest ili povreda koja je

pokrenula niz bolesnih stanja koja su direktno dovela do smrti ili okolnosti nesrećnog slučaja ili nasilja koji su uzrokovali smrtonosnu povredu. Šifriranje osnovnog uzroka smrti vrši se prema Međunarodnoj statističkoj klasifikaciji bolesti i srodnih zdravstvenih problema, Deseta revizija, izdanje 2010 (Portal otvorenih podataka 2021).

Takođe, *Istraživanje o umrlim* se sprovodi prema metodologiji koja je usklađena sa: drugom revizijom *Principa i preporuka Ujedinjenih nacija za sistem vitalne statistike* (United Nations 2001), *Uredbom EU br. 1260/2013 o evropskoj demografskoj statistici* (Regulation (EU) No 1260/2013 of the European Parliament and of the Council on European demographic statistics 2013) i *Uredbom EU br. 205/2014 o sprovođenju Uredbe EU br. 1260/2013 u pogledu detaljnosti podataka, rokova i revizija podataka* (Commission Implementing Regulation (EU) No 205/2014 of 4 March 2014 laying down uniformed conditions for the implementation of Regulation (EU) No 1260/2013 of the European Parliament and the Council on European demographic statistics, as regards breakdowns of data, deadlines and data revisions 2014).

Kao odgovorni proizvođač zvanične statistike, RZS utvrđuje instrumente za sprovođenje istraživanja, a nakon kontrole, analize i tabeliranja, publikovanje podataka o umrlim licima vrši u skladu sa Kalendarom objavljivanja RZS-a, i to u saopštenju *Vitalni događaji u Republici Srbiji*, u publikacijama: *Demografska statistika, Statistički godišnjak Republike Srbije, Opštine i regioni u Republici Srbiji*, kao i u ostalim tematskim publikacijama. Sve publikacije su dostupne u štampanom obliku i na veb-sajtu RZS-a (www.stat.gov.rs).

Konačni podaci o rođenim i umrlim u 2020. godini biće objavljeni 1. jula 2021. godine.

LITERATURA

Commission Implementing Regulation (EU) No 205/2014 of 4 March 2014 laying down uniformed conditions for the implementation of Regulation (EU) No 1260/2013 of the European Parliament and the Council on European demographic statistics, as regards breakdowns of data, deadlines and data revisions. (2014, Mart 5). Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32014R0205>

Portal otvorenih podataka (2021). *Međunarodna klasifikacija bolesti (MKB-10)*. Retrieved from <https://data.gov.rs/sr/datasets/medjunarodna-klasifikacija-bolesti-mkb-10/>

Program zvanične statistike u periodu od 2021. do 2025. godine (2021, Mart 18). Retrieved from http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/lat/pdf/ostala_akta/2021/RS13-21-lat..pdf

Regulation (EU) No 1260/2013 of the European Parliament and of the Council on European demographic statistics. (2013, Novembar 20). Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32013R1260>

United Nations (2001). *UN Principles and Recommendations for a Vital Statistics System, Revision 2*. Retrieved from https://unstats.un.org/unsd/publication/SeriesM/SeriesM_19rev2E.pdf

Zakon o zvaničnoj statistici (2009, December 16). Retrieved from <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2009/104/14/reg>